

Козаченко В. В.,

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АНАЛІЗ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЩОДО ХУЛІГАНСЬКИХ ДІЯНЬ, ВЧИНЕНИХ ДІТЬМИ

Анотація. Стаття присвячена аналізу судових рішень щодо хуліганських діянь вчинених дітьми. Проаналізовані рішення суду, прийняті відповідно до статті 296 Кримінального кодексу України, зокрема, судові рішення щодо хуліганства, вчиненого неповнолітніми. Звертається увага на складність прийняття рішень та критерії, за якими суди приймають такі вироки.

Ключові слова: судові рішення, хуліганські діяння, злочинність неповнолітніх, громадський порядок.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день однією з найважливіших передумов побудови правової держави є реалізація та захист прав і свобод неповнолітніх. Незважаючи на достатню систематизацію та обґрунтованість національного законодавства з питань захисту прав і свобод молоді, а також велику кількість міжнародно-правих актів, що регулюють ті ж питання, залишаються недостатньо розглянутими та не вирішеними певні проблеми, пов'язані з гідним рівнем життя, захистом, вихованням та використанням інших соціальних благ дітей. Ці питання є актуальними, особливо з погляду кримінального законодавства. Адже саме прогалини в кримінальному праві, пов'язані зі злочинністю неповнолітніх, і висока латентність таких злочинів сприяють обмеженню прав і свобод дітей.

Однією з необхідних умов нормального функціонування будь-якої держави є громадський порядок, який охороняється державою шляхом захисту конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян, інтересів суспільства в межах, визначених правовими нормами, з урахуванням традицій, звичаїв, норм моралі [1].

Хуліганство є одним із найпоширеніших правопорушень, спрямованих проти громадського порядку. Дитина, яка вчинила хуліганство, посягає на суспільні відносини, що забезпечують нормальні умови життя людей у різних сферах суспільно корисної діяльності, спокійний відпочинок і дотримання правил поведінки в суспільному житті та побуті, часто завдає шкоди особистим інтересам людей, їхньому здоров'ю, власності, навколишньому середовищу тощо [2].

Актуальність дослідження. Під час розгляду питання кримінологічної характеристики певного виду злочину, у нашому випадку – хуліганства, вчиненого дітьми, вагоме значення має дослідження останнього в структурі злочинності за певними кримінально-правовими та кримінологічними критеріями, що дасть змогу більш глибоко пізнати аналізоване явище, систематизувати відповідні знання та удосконалити заходи запобігання цьому виду злочинів [3, с. 3].

Проблеми кримінальної відповідальності за хуліганство, яке вчиняється дітьми, постійно досліджувались і їм було присвячено значну кількість наукових праць учених, серед яких особливий внесок становлять праці Г.З. Анашкіна, М.І. Бажанова, Ю.В. Бауліна, В.Т. Дзюби, І.М. Даньшина, О.П. Ігнатова, Т.М. Кафарова, І.Я. Козаченка, М.Й. Коржанського, В.В. Кузнецов, М.Т. Куца, В.А. Ломачко, П.С. Матишевського, П.П. Ми-

хайленка, В.О. Навроцького, М.Л. Накловича, Г.І. Піщенко, Ю.М. Ткачевського, А.П. Тузова, Є.В. Фесенка, С.С. Яценка та ін. [3, с. 3].

Мета статті – проаналізувати судові рішення щодо хуліганських діянь, вчинених дітьми в Україні, та спробувати відшукати шляхи подальшого реформування вказаної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Чинним законодавством України кримінальну відповідальність за хуліганство встановлено ст. 296 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [4].

Відповідно до статистичних даних МВС України протягом 2008–2011 рр. в Україні органами внутрішніх справ було зареєстровано майже 30 тис. хуліганств: у 2008 р. – 11 734, у 2009 р. – 10 475, у 2010 р. – 9 207, у 2011 р. – 8 866. Динаміка вчинення хуліганств у 2011 р. порівняно з 2010 р. склала – 3.7% [5].

Демографічні дані на підставі судової статистики України щодо хуліганства показують, що домінуючу роль серед засуджених відіграють чоловіки. Питома вага жінок, які засуджені за вчинення хуліганства – 5% [1]. На основі статистичних даних щодо осіб засуджених за хуліганство можна зробити висновок, що 43,8% злочинів вчиняються особами від 16 до 20 років [6].

Механізм хуліганського посягання проявляється у способі його вчинення, який характеризується обов'язковою ознакою – насильством у двох його взаємопов'язаних видах: психічному та/або фізичному насильстві, що дає підстави стверджувати про можливість вчинення хуліганства лише шляхом активних дій та заподіянням потерпілому або невизначеному колу осіб моральної, фізичної, а у певних випадках – матеріальної шкоди, яку слід розглядати злочинними наслідками. Також обов'язковою ознакою цього елемента злочину є наявність моральної шкоди, а під час вчинення більшості злочинів – фізичної та матеріальної шкоди, що утворюють злочинні наслідки хуліганства.

Відповідно до ч. 1 ст. 296 КК України хуліганство є умисним грубим порушенням громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, яке супроводжується особливою зухвалістю або винятковим цинізмом.

Наприклад, Вироком Ленінського районного суду м. Харкова Особу_2 визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 296 КК України, та призначено йому покарання у вигляді одного року позбавлення волі, а також звільнено Особу_2 від кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 296 КК України на підставі пп. «а» ч. 1 ст. 1 Закону України «Про амністію у 2016 році» [7]. Підставами для винесення такого рішення суд зазначив, що 29.12.2015 р. приблизно о 2 годині 50 хвилин ОСОБА_2, перебуваючи на вул. Золочівській поблизу будинку 25 у м. Харкові, бажаючи продемонструвати громадянам зухвалість, а саме: ОСОБА_3, ОСОБА_4 та ОСОБА_5, а також невстановленим в ході досудового розслідування особам та випадковим громадянам, ма-

ючи умисел, направлений на скоєння хуліганства, тобто грубе порушення суспільного порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалося особливою зухвалістю, яка виразилася у знищенні загально небезпечним способом майна, усвідомлюючи в своїх діях суспільну небезпеку, підійшов до поліцейського автомобілю, яким виявився транспортний засіб «Toyota prius» екіпажу патрульної поліції за № 0401 з державним номерним знаком 1937, що знаходився поряд з супермаркетом «АТБ». Внаслідок хуліганських дій ОСОБА_2 пошкоджено майно Управління патрульної поліції Міністерства внутрішніх справ у місті ОСОБА_6 та спричинені збитки, відповідно до судової авто товарознавчої експертизи № 1173 від 9.06.2016, на суму 8 614 грн., а екіпаж патрульної поліції був змушений залишити квадрат обслуговування та спрямувати до Управління патрульної поліції Міністерства внутрішніх справ у місті ОСОБА_6. Суд вважає за можливе застосувати до ОСОБА_2 пп. «а» ч. 1 ст. 1 Закону України «Про амністію у 2016 році», оскільки на момент вчинення злочину він був неповнолітнім.

Хуліганські дії можуть бути вчинені в будь-якому місці. Найчастіше це відбувається на вулицях, у парках, у місцях проведення публічних заходів й інших громадських місцях. Але наявність у діях особи ознаки хуліганства законом не пов'язано з його вчиненням лише в громадських місцях. Вважається, що громадський порядок може бути порушений в окремій квартирі чи кімнаті, у безлюдному місці, у будь-який час доби, за відсутності сторонніх осіб, тобто в присутності лише потерпілого [2] ч. 2 ст. 296 КК України передбачає вчинення хуліганства групою осіб. Наприклад, Воловецьким районним судом Закарпатської області вироком від 14.11.17р. ухвалив ОСОБУ_4, ОСОБУ_5, ОСОБУ_2 визнати винуватим у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.296 КК України і призначити йому покарання у вигляді трьох років позбавлення волі. Обставинами справи встановлено, що ОСОБА_2, ОСОБА_4, ОСОБА_5 14 серпня 2017 р. близько 13 години 30 хвилин, знаходячись навпроти житлового будинку № 40 по вулиці Підгірній в селищі Воловець, де ОСОБА_4 підійшов до ОСОБА_7, і умисно, безпричинно, із хуліганських спонукань наніс йому два удари кулаком по обличчю, від яких він впав на гравійну поверхню дороги. Внаслідок своїх хуліганських дій ОСОБА_4, ОСОБА_5 та ОСОБА_2 спричинили потерпілому ОСОБА_7 тілесні ушкодження у вигляді синців на обличчі, спині та шиї, які згідно з висновком експерта № 305 від 22.08.2017 р. відносяться до легких тілесних ушкоджень. Відповідно до ст.66 КК України обставиною справи, що пом'якшує покарання, є вчинення злочину неповнолітнім. Неповнолітнім є ОСОБА_2. Отже, ОСОБУ_2 було звільнено від відбування призначеного покарання на підставі п. «а» ст. 1 Закону України «Про амністію у 2016 році».

Прикладом притягнення до кримінальної відповідальності за ч.2 ст. 296 КК України є вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 20.11.17 р., яким суд ухвалив ОСОБА_6 та ОСОБА_4 визнати винуватими у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.296 КК України та призначити обом покарання у виді 1 (одного року) позбавлення волі. Неповнолітньою особою, яка вчинила злочин, передбачений ч.2 ст. 296 КК України, є ОСОБА_4. Судом було з'ясовано, що 30.01.2017 р. приблизно о 15 год. 00 хв. обвинувачені ОСОБА_6 та неповнолітня ОСОБА_4, перебуваючи в парку «Нивки», за адресою: м. Київ, вул. Балаклієвська, 2, вступили у словесний конфлікт із наочно знайомою дівчиною ОСОБА_7. При цьому ОСОБА_4 та ОСОБА_6 гучно висловлювалися в її бік нецензурними лайками. Очевидці, будучи обуреними поведінкою ОСОБА_4 та

ОСОБА_6, зробили їм усне зауваження та висловили вимогу припинити свої хуліганські дії, однак обвинувачені, бажаючи протиставити себе іншим громадянам, підійшли до ОСОБА_7 та, намагаючись самоутвердитися за рахунок приниження інших осіб, протиставити себе іншим громадянам, грубо порушуючи громадський порядок з мотивів явної неповаги до суспільства, прагнучи показати свою зневагу до існуючих правил і норм поведінки в суспільстві, супроводжуючи свої дії особливою зухвалістю та висловлюючись нецензурною лайкою, почали умисно наносити тілесні ушкодження ОСОБА_7. Як обставину, що пом'якшує покарання обом, суд визнає щире каяття. А щодо ОСОБА_4 – вчинення злочину в неповнолітньому віці. А також ОСОБА_4 на підставі пп. «г» ст. 1 Закону України «Про амністію у 2016 році» звільнено від відбування призначеного судом покарання [8].

Суб'єктивний бік хуліганства характеризується умисною виною і мотивами явної неповаги до суспільства. Це завжди злочин, вчинений з прямим умислом. Винний усвідомлює, що своїми діями грубо порушує громадський порядок, виражаючи тим самим явну неповагу до суспільства, і бажає цього. Не змінює характеру вини і вчинення хуліганських дій за наявності кваліфікуючих чи особливо кваліфікуючих ознак. Але, у деяких випадках, суд невірно застосовує статтю Кримінального кодексу України для кваліфікації, і тому відбувається перекваліфікація.

Наприклад, Вироком Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 01.11.17 р. дитину ОСОБУ_1 визнано винуватим у вчиненні злочину, передбаченого ст. 125 ч. 2 КК України, призначивши йому покарання у вигляді 120 (сто двадцять годин) громадських робіт. Але спочатку ОСОБУ_1 підозрювали у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 296 КК України. Суд вважає, що дії обвинуваченого невірно кваліфіковано за ст. 296 ч. 1 КК України, оскільки згідно з обставинами справи обвинувачений, 11.10.2015 р. приблизно о 5 год 30 хв, перебуваючи біля господарства ОСОБА_7, яке знаходиться за АДРЕСА_2, позаду весільного майданчика, діючи умисно, усвідомлюючи протиправний та суспільно небезпечний характер своїх дій, на ґрунті тривалих неприязних відносин, підійшов до ОСОБА_4 ІНФОРМАЦІЯ_3, та наніс останньому удар кулаком руки в ділянку голови, внаслідок чого ОСОБА_4 впав на землю. Після цього, обвинувачений наніс ОСОБА_4 декілька ударів ногами по різних частинах тіла, зокрема в ділянку голови, внаслідок чого потерпілий ОСОБА_4 втратив свідомість. Незважаючи на невизнання обвинуваченим своєї вини, його вина доводиться показаннями потерпілого, свідків, протоколами огляду місця події, прийняття заяви про вчинене кримінальне правопорушення, проведення слідчого експерименту, оглядів, висновками експертиз, іншими письмовими доказами, речовими доказами.

Відповідно до п. 3, 4 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10 «Про судову практику у справах про хуліганство» під час вирішення питання про відмежування кримінально караного хуліганства від дрібного слід виходити з того, що відповідно до ч. 1 ст. 296 КК хуліганство – це умисне грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, яке супроводжується особливою зухвалістю або винятковим цинізмом. Якщо таке порушення не супроводжувалося особливою зухвалістю або винятковим цинізмом, його необхідно кваліфікувати як дрібне хуліганство за ст. 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Суди мають відрізнити хуліганство від

інших злочинів залежно від спрямованості умислу, мотивів, цілей винного та обставин учинення ним кримінально караних дій. Дії, що супроводжувалися погрозами вбивством, завданням побойв, заподіянням тілесних ушкоджень, вчинені винним щодо членів сім'ї, родичів, знайомих і викликані особистими неприязними стосунками, неправильними діями потерпілих тощо, слід кваліфікувати за статтями КК, що передбачають відповідальність за злочини проти особи. Як хуліганство зазначені дії кваліфікують лише в тих випадках, коли вони були поєднані з очевидним для винного грубим порушенням громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства та супроводжувались особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом. Таких обставин судом не встановлено. Тобто суд вважає, що умисел обвинуваченого не був спрямований на безпричинне з мотивів явної неповаги до суспільства порушення громадського порядку і припинення весілля.

Отже, Вироком суду вчинення злочину ОСОБУ_1 було переоцінено, оскільки дії, за вчинення яких особу притягнуто до кримінальної відповідальності за зазначеною вище частиною ст. 296 КК України, не містили ознак складу цього злочину, а кваліфікували дії неповнолітньої особи за ст. 125 ч. 2 КК України.

Також необхідно навести приклад, коли особу звільняють від відповідальності у зв'язку з відсутністю складу злочину, передбаченого ст. 296 КК України і тому справу закривають [9].

Ухвалою Апеляційного суду Вінницької області від 04.10.17 р. апеляційну скаргу обвинуваченої ОСОБА_2, яка є неповнолітньою, задовольнити. А Вирок Новодністровського міського суду Чернівецької області від 24.05.2017 р. у кримінальному провадженні № 12016260140000195 з обвинувачення ОСОБА_2 за ч.1 ст. 296 КК України скасувати у зв'язку з відсутністю в її діях складу інкримінованого їй кримінального правопорушення, а кримінальне провадження у справі закрити. Суд встановив, що ОСОБА_2 10.05.2016 р. близько 11 год. 00 хв. в м. Сокирян, на вул. Центральна, в буд. 66, перебуваючи в службовому приміщенні Управління праці та соціального захисту населення Сокирянської районної державної адміністрації Чернівецької області, зайшла в кабінет до ОСОБА_5 з метою отримання інформації щодо призначення їй соціальної допомоги, будучи незадоволеною діями працівника через те, що остання почала додатково вимагати подачу довідок, почала висловлювати своє обурення щодо некомпетентності і незаконної діяльності на посадах державних службовців всіх працівників вищевказаної установи. Колегія суддів приходить до висновку, що в діях ОСОБА_2 відсутня така обов'язкова ознака суб'єктивної сторони хуліганства, як усвідомлене вчинення діяння з мотиву явної неповаги до суспільства, оскільки цей конфлікт виник через неправомірні дії працівників Сокирянського управління соціального захисту, які повторно вимагали подачу довідки, яка вже була надана заявницею під час первинної подачі документів, а її обурення було викликане неналежним виконанням своїх обов'язків працівником установи. Крім того, колегія суддів вважає, що в такому випадку в діях ОСОБА_2 відсутня й об'єктивна сторона хуліганства, оскільки, як пояснювала свідок ОСОБА_6 в суді 1 інстанції, її робота була припинена вже після приїзду працівників поліції, а не після вчинення своїх дій обвинуваченою. Тобто в діях обвинуваченої не було особливої зухвалості, що є обов'язковим показником грубого порушення громадського порядку.

Також прикладом закриття кримінального провадження за ст. 296 КК України є Ухвала Шевченківського районно-

го суду м. Києва від 15.11.17 р. Судом з'ясовано, що неповнолітні обвинувачені ОСОБА_9 2000 р. н. та ОСОБА_15 2000 р. н. разом із особами, які не досягли віку притягнення до кримінальної відповідальності – ОСОБА_18 2002 р. н., ОСОБА_19 2002 р. н., ОСОБА_20 2002 р. н., ОСОБА_11 2002 р. н. 28.01.2016 р. приблизно о 16 год. 00 хв., знаходячись в під'їзді № 1 будинку АДРЕСА_3, грубо порушуючи громадський порядок, з мотивів явної неповаги до суспільства, вчинили хуліганство, що супроводжувалось особливою зухвалістю та виразилось в заподіянні неповнолітній ОСОБА_1 тілесних ушкоджень. Обвинувачені ОСОБА_9 та ОСОБА_15 визнали себе винним у пред'явленому обвинуваченні, не оспорювали час, місце, спосіб, мотив і мету, форму вини за кримінальним правопорушенням, передбаченим ч.2 ст. 296 КК України, усі разом щиро розкаювались у скоєному, публічно вибачились перед потерпілою ОСОБА_1. Суд вважає, що виправлення ОСОБА_9 та ОСОБА_15 можливе без застосування кримінального покарання. Вони вперше вчинили кримінальне правопорушення, яке віднесено до середньої тяжкості, позитивно характеризуються, навчаються, щиро розкаювались, принесли вибачення потерпілій, публічно їх висловивши у судовому засіданні, отже, зробили належні висновки. Судом також прийняті до уваги запевнення законних представників про можливість здійснення за неповнолітнім належного контролю і виховання. Отже, з врахуванням вищевикладених обставин, суд вважає, що кримінальне провадження щодо вказаних осіб підлягає закриттю, а до них можуть бути застосовані примусові заходи виховного характеру у вигляді передачі їх під нагляд батьків на визначений судом строк, а саме – під нагляд матері строком на 1 рік [10].

Висновки. Необхідно зазначити, що Верховний Суд України в постанові від 04 жовтня 2012 р. у справі № 5-17 кс12, прийшов до правових висновків, згідно з якими хуліганські дії завжди посягають на громадський порядок та інші зазначені об'єкти захисту. Висновки про зміст і спрямованість цього діяння роблять із характеру дій особи, яка їх вчиняє, а також із стосунків, які склалися між такою особою та потерпілим. Особливість мотиву хуліганства полягає у причинній зумовленості. Наміри вчинити такі дії можуть бути різні. Поєднує їх те, що вони здебільшого позбавлені будь-якої необхідності, нерідко постають із бажання особи показати свою ніби вищість (винятковість), чи з розгнущаного самолюбства, пов'язаного з неповагою до особи, людської гідності, байдужим ставленням до законів і правил поведінки.

Вивчення хуліганства, яке вчиняється дітьми, у структурі злочинності має важливе наукове значення для всебічного та повного розуміння природи досліджуваного виду злочинів з метою розроблення ефективних заходів запобігання хуліганству дітей як поширеному негативному явищу соціальної дійсності.

Література:

1. Артюхова В.В. Щодо кількісно якісних показників хуліганства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law-dep.pu.if.ua/conference2014/articles/artiukhova.pdf>.
2. Розгляд судами кримінальних справ про хуліганство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/B0DCABFE5CB7F216C2257B7C0042F42D](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/B0DCABFE5CB7F216C2257B7C0042F42D).
3. Наліцшин В.В. Кримінальна відповідальність за хуліганство (ст. 296 КК України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Віктор Володимирович Наліцшин. – К., 2008. – 14 с.

4. Кримінальний кодекс України станом на 7 грудня 2017 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2006. – 131 с. – (Бібліотека офіційних видань).
5. Офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/>.
6. Судова влада в Україні : Офіційний веб-портал. – Режим доступу : http://court.gov.ua/sudova_statystyka/.
7. Реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69846513>.
8. Реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70338115>.
9. Реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69463249>.
10. Реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70274136>.

Козаченко В. В. Аналіз судових рішень по хуліганським діянням, совершеним дітьми

Анотація. Стаття посвящена аналізу судових рішень стосовно хуліганських дій, совершених дітьми. Проаналізовані рішення суду, прийняті в відповідності до статті 296 Уголовного кодексу Укра-

їни, в частині, судові рішення про хуліганство, совершенном несорвершеннолетніми. Обращается внимание на сложность принятия таких рішень и критерии, по которым суды выносят приговори.

Ключевые слова: судові рішення, хуліганські діяння, кримінальність несорвершеннолетних, общественный порядок.

Kozachenko V. Analysis of court verdicts concerning hooligan acts committed by children

Summary. The article is devoted to the analysis of judicial verdicts on hooligan acts committed by children. The court decisions, adopted in accordance with Article 296 of the Criminal Code of Ukraine, are analyzed, in particular, judgments concerning hooliganism committed by minors. Attention is drawn to the complexity of the adoption of such decisions and the criteria by which the courts make such sentences.

Key words: court verdicts, hooligan acts, juvenile delinquency, public order.